

19-OJI JONO JABLONSKIO KONFERENCIJA *LIETUVJŲ KALBOS SINTAKSĖS* ŠIMTMEČIUI PAMINĖTI

Vilniaus universitete 2012 m. spalio 5 d. vyko devynioliktoji (nuo 1993 m.) Jono Jablonskio konferencija. Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos skyriaus ir Vilniaus universiteto Lietuvių kalbos katedros surengta konferencija šįkart buvo skirta 1911 m. Seinuose išleistos Rygiškių Jono (J. Jablonskio) *Lietuvų kalbos sintaksės* šimtmečiui paminėti. Perskaityti penki sintaksės teorijai ir praktikai skirti pranešimai: kalbėta apie žodžių, žodžių junginių ir sakinių vartoseną, aptarti sintaksės raidos polinkiai. Pabrėžta *Lietuvų kalbos sintaksės*, pavadintos dovana lietuvių kalbai, nauda ir svarba mokykloms: iki tol vadovėlių, kuriuose būtų sintaksės dalis, labai trūko.

VITAS LABUTIS (Vilniaus universitetas) pranešime „Rygiškių Jono *Lietuvų kalbos sintaksės* I dalies pavyzdžiai, jų šaltiniai, paskirtis, pateikimo būdai“ aptarė 110 puslapių leidinyje pateiktus daugiau nei 2900 pavyzdžių iš šnekamosios ir rašomosios kalbos. Didžioji jų dalis niekur kitur fiksuoti nebuvo. J. Jablonskis, suvokdamas, kad sintaksės dėsniai ir taisyklės gali būti nustatyti iš gausybės šnekamosios kalbos, tautosakos ir atsargiai atrinktų rašomosios kalbos pavyzdžių, juos kruopščiai ir tiksliai suskirstė pagal sakinio dalis, sakinių tipus ir kitas sintaksines ypatybes, tad tokia klasifikacija remtasi ir vėliau pradėtuose leisti sintaksės darbuose. J. Jablonskio *Lietuvų kalbos sintaksė* paskatino ir kitus kalbininkus drąsiau žengti sintaksės tyrinėjimų keliu.

ALBINAS DRUKTEINIS (Klaipėdos universitetas) pateikė semantinių sakinio struktūrų sutraukimo tyrimo rezultatus („Semantinės sakinio struktūros sutraukimas: aktantų inkorporavimo tipas“), apibendrinamuosius ir pavienių leksemų tyrimus. Konferencijos dalyvius sudomino tai, kad norint pertvarkyti sakinio struktūrą ir sukurti antrinį sakinį dažnai galimos variacijos (subjektinimas, predikato substantyvvinimas ar jo struktūros sutraukimas ir kt.), nusakančios skirtingą kalbėtojo intenciją.

RITA MILIŪNAITĖ (Lietuvių kalbos institutas), aktualizuodama sintaksines būvio raiškos konstrukcijas, konferencijoje skaitė pranešimą „Būvio raiška konstrukcijose su veiksmazodžiu *tapti*: vartosenos ir kodifikacijos priešara“. Kalbininkė iškėlė problemą, kad kodifikuota norma ne itin daž-

nai sutampa su realiąja vartoseną ir nėra stabili. Nors būdvardiškosios raiškos būvio konstrukcijose su *tapti* turėtų būti vartojami dvejetainiai linksniai, bet pažyminio pozicijoje, suderinus linksnius, tokios konstrukcijos gana dažnai atrodo nenatūralios. Atsižvelgiant į dabartinės vartosenos duomenis, siūlyta tokių konstrukcijų kodifikaciją įvertinti iš naujo ir, jei būtų rasta svarių argumentų, pakoreguoti.

RASUOLĖ VLADARSKIENĖ (Lietuvių kalbos institutas), nagrinėdama temą „Sudėtinių prijungiamųjų sakinių norminimas“, palygino ankstesniuose norminamuosiuose leidiniuose pateiktas sudėtinių sakinių vartojimo rekomendacijas su tomis, kurių laikomasi dabar. Daugiausia dėmesio buvo skiriama prijungiamųjų sakinių dėmenims, siejamiems žodžiu *kuris*. Diskutuota, kada tokio tipo sudėtiniai sakiniai yra taisyklingi, o kada – taisytini, nes jų vartoseną iki šiol nėra kaip reikiant ištirta. Dėl to ir normos apibrėžtos ne visai aiškiai, ir kyla sunkumų kalbos vartotojams. Daugumas konferencijos dalyvių laikėsi nuomonės, kad svarbiausia atsižvelgti į prijungiamojo dėmens reikšmę, t. y. į tai, ar dėmuo tikslina žodį ar junginį, su kuriuo derinamas įvardis *kuris*. Veiksmų seka tokių sakinių taisyklingumui daranti kiek mažesnę įtaką.

DAIVA ŠVEIKAUSKIENĖ (Lietuvių kalbos institutas) pranešime „Sintaksinis tekstynas“ iškėlė problemą, kad lietuvių kalba Europoje yra viena iš mažiausiai kompiuterizuotų. Lietuvoje tekstynų, kuriuose būtų nurodytos ir sintaksinės funkcijos, dar nesukurta, o pasaulyje tokie tekstynai (skiriasi kalbų skaičius, anotavimo forma ir/ar apimtis) yra labai populiari, jų duomenys plačiai taikomi įvairiose kompiuterinėse technologijose. Pranešėja aptarė planus rengti lietuvių kalbos sintaksinį tekstyną, kuris, sukurtas remiantis priklausomybių gramatika ir atsižvelgiant į tradicinės gramatikos principus, būtų itin vertingas visiems kalbos vartotojams.

Siūlymų, kaip plėtoti kalbos tyrimus ir tobulinti normų kodifikaciją, pateikė ne tik pranešėjai, bet ir konferencijos dalyviai. Kiekvienoje Jono Jablonskio konferencijoje, besidalijant patirtimi, įžvalgomis, aktyviai diskutuojant, pasidžiaugiama tuo, kad bendrinės lietuvių kalbos norminamasis darbas rezultatyviai tęsiamas.

Gauta 2012 12 01

UGNĖ TAMAŠAUSKAITĖ
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
ugne.tamasauskaite@lki.lt